

HET ZWIJGEN VERBROKEN

Erik Broekroelofs, Voorzitter SHBSS, 31 augustus 2019

Voor de stichting moet ik regelmatig hier op het landgoed wezen. En altijd als ik hier ben, liggen hier bloemen. Een bloemstuk bij de pagoden of een boeket op de pakan baroe rails. Of een enkele bloem bij een naam op de muur. Altijd. En het raakt me elke keer weer. Het is een mooie anonieme groet waar, zo stel ik me dan voor, een hele familiegeschiedenis achter schuilt gaat. Bij een herdenkingsmoment heb je wel eens de gedachte dat het monument er maar voor 1 dag in het jaar is. Maar dat geldt dus niet voor ons monument. Wij hebben een prachtig, levend monument. Het hele jaar door.

En hier, recht voor dat mooie monument, zitten onze spoorwegveteranen. Zes in getal. Ik wil jullie van harte welkom heten. Nu de jaren gaan tellen realiseren we ons elk jaar meer, dat een reis naar Arnhem niet altijd meer vanzelfsprekend is. We danken jullie voor de onverzettelijkheid en de familie en begeleiders voor de geboden hulp om hier te komen. Wat zou de herdenking zijn zonder jullie?

En dat geldt ook voor mijn eigen lieve vader. Ik weet dat ook bij jou de jaren gaan tellen, ik zie het, ook al probeer je net te doen alsof. 10 jaar geleden stonden we hier samen voor het eerst. Ter nagedachtenis aan jouw vader, mijn grootvader. Met geen idee van wat het ons daarna allemaal brengen zou. Het betekent veel voor mij dat je ook vandaag hier weer bent en we samen kunnen herdenken. Voor de 10^e keer, toch een beetje ons jubileum. Wat zou een herdenking zijn zonder jou?

Een spoorwegveteraan die vandaag niet hier in Arnhem is, maar in gedachten zeker bij ons, is Felix Bakker. Als thema voor vandaag hebben we als bestuur gekozen voor “het zwijgen verbroken” naar het gelijknamige boek van Felix. Het is ons bescheiden eerbetoon aan de spoorwegveteraan Felix die lang nauw betrokken is geweest bij de stichting. En in moeilijke tijden een inspirator is gebleken om het werk van de stichting voort te zetten. Zijn biografie, het zwijgen verbroken, wordt vanmiddag in de Indische Zaal van het museumgebouw gepresenteerd. Het is een indrukwekkende verzameling verhalen, uit zijn mond opgetekend door Lody Pieters. Zij vertelde me dat de eerste druk al is uitverkocht en dat voor de herdenking extra boeken moesten worden bijgemaakt.

Die grote belangstelling voor het boek van Felix staat niet op zichzelf en is volgens mij illustratief voor de toegenomen aandacht voor de Indische geschiedenis. Zo heeft Staatssecretaris van Rijn dit jaar een aantal initiatieven genomen in de collectieve erkenning van de Indische gemeenschap in Nederland. Op 27 juni is het Nationaal museum Sophiahof, dat gewijd is aan het Indisch Verleden, door onze koning geopend. En er is nationale financiële steun gekomen voor Indische herdenkingsactiviteiten. Ook als stichting merken wij de toegenomen belangstelling. Door de hoge opkomst op een herdenkingsdag als deze en bijvoorbeeld de grote belangstelling voor onze pelgrimsreis van aanstaande november. Al 14 maanden van te voren was de reis volgeboekt met 35 gedreven reizigers opzoek naar hun familiegeschiedenis langs de spoorlijn. Ook de theaterproductie over het Indisch verleden van Loulou Rhemrev, vanmiddag bij ons te zien in de Sumatrazaal, trekt veel publiek. Het lijkt alsof de Indische geschiedenis, na jarenlang zwijgen, voorzichtig een stem begint te krijgen.

Vaak komt die stem uit jongere generaties die op een leeftijd komen dat identiteit en afkomst een rol gaan spelen. Een zoektocht naar de eigen afkomst, naar de verhalen die je hebben gevormd, en die je kunnen helpen om uiteindelijk wellicht jezelf wat beter te begrijpen. Terug naar de bron zou mijn vrouw zeggen. Tegen dat verlangen om de eigen familiegeschiedenis te kennen blijkt dan zelfs het Indisch zwijgen niet bestand. Inmiddels is wel kostbare tijd verstreken om verhalen uit de eerste hand nog te horen.

Mijn eigen grootmoeder bijvoorbeeld overleed toen ik 19 was. Ik weet nog goed dat mijn vader op haar begrafenis een voordracht hield en vertelde dat de Indische jaren van mijn grootmoeder de gelukkigste tijd van haar leven was. Ik had dat tot dan toe niet eerder gehoord en begreep op dat moment pas waarom we op haar verjaardag altijd Indisch aten. Ik zou nu 1001 vragen hebben gehad aan mijn grootmoeder over die Indische tijd. En ik kan ze niet meer stellen.

Tegen de jongere generaties zou ik daarom vandaag willen zeggen: gebruik de jaren die er nog zijn goed om de vragen te stellen, voordat er geen antwoorden meer zijn. En misschien moeten de oudere generaties een handje helpen door het voortouw te nemen en de verhalen te vertellen of op te schrijven. Felix heeft het goede voorbeeld gegeven en het zwijgen verbroken.

Vaste bezoekers van de herdenking weten dat de naam van mijn grootvader hier op de muur staat. 15 jaar geleden ben ik op zoek gegaan naar zijn verhaal, mijn verleden. Ik begon op het ereveld in Kanchanaburi, bij het dramatische einde van een jaar krijgsgevangenschap. Een ellendig jaar met internering op Java, het slooptransport naar Singapore, de afschuwelijke treinreis naar Thailand, het werk aan de baan en uiteindelijk zijn ziekte en eenzame dood in kamp Rin Tin.

Naarmate het beeld over dat ellendige jaar krijgsgevangenschap scherper werd, kwam er ook ruimte voor andere vragen. Zoals hoe hij daar überhaupt terecht gekomen is. Al zoekende ontstond het beeld van een ondernemende jongeman. Zoon van een dominee uit Vroomshoop. Die de kerktoren beklimt om het haantje te smeren dat naar zijn mening de verkeerde windrichting aangeeft. En pas 17 jaar oud is als hij besluit zich aan te melden voor de Middelbare Koloniale Landbouwschool in Deventer. Omdat hij vindt dat zijn toekomst in het verre Indië ligt. Een land waar hij kind nog kraai kent.

Als ik tijdens het defilé straks een bloem leg bij dit prachtige monument, sta ik stil bij het afschuwelijke litteken dat de Birma Siam en de Pakan Baroe spoorlijn heeft achtergelaten in de geschiedenis van vele families. Ik denk aan de wanhoop, lijden en uiteindelijk te vroege dood van mijn grootvader en vele andere vaders en vele andere grootvaders.

En ... als ik straks een bloem leg bij dit prachtige monument, dit levende monument, breng ik ook een groet aan mijn grootvader. Een opgewekte groet aan die ondernemende jongeman. Die in mogelijkheden dacht en niet in beperkingen. Die niet bij de pakken neerzat. Door de economische crisis binnen een jaar ontslagen in de rubber, maar binnen 2 weken weer aan de slag in de thee. Uiteindelijk heeft die levenshouding mij waarschijnlijk meer gevormd dan dat ene jaar krijgsgevangenschap met een ellendig einde.

Volgend jaar zomer ga ik met mijn vrouw naar Indonesië. Ik wil dan ook naar de theeplantage waar hij het laatst heeft gewerkt. Soerrangha. Onder Soekaboemi, met zicht op de Gedeh. Soerrangha heeft tegenwoordig een facebook account. Op de achtergrond zie ik gebouwen die doen denken aan foto's uit het familie-album. Ik ben nog lang niet klaar met zoeken.

Ik dank u door de aandacht en wens u een mooie dag.